

Ομιλία κ. Κωστή Μουσουρούλη, Πρόεδρος Συντονιστικής Επιτροπής ΣΔΑΜ

«Ο δρόμος προς την απολιγνιτοποίηση»

Ο τίτλος της ημερίδας προσφέρεται για σκέψεις τέτοιες που να κατευθύνουν το μυαλό στη μεγάλη εικόνα. Όχι τη σημερινή -αυτό είναι εύκολο- αλλά της επόμενης ημέρας. Και για να φτάσουμε στην επόμενη μέρα, χρειάζεται να ακολουθήσουμε μια πορεία, να επιλέξουμε έναν δρόμο. Για να αποφασίσει κανείς να πάρει έναν δρόμο, θα πρέπει αυτός να οδηγεί πάντα σε μια διέξοδο. Διότι διέξοδος σημαίνει προοπτική. Αλλιώς είναι απλή έξοδος. Και έξοδος ψάχνεις, μόνον όταν βρεθείς σε αδιέξοδο!

Τη διέξοδο όμως τη χρειάζεσαι για να πας κάπου καλύτερα. Και πρέπει να την αναζητήσεις εγκαίρως. Όταν δηλαδή βλέπεις ήδη στον ορίζοντα το αδιέξοδο. Και αναγνωρίζεις κάποια πρόδρομα συμπτώματα. Τότε μόνο μπορείς να αποφύγεις τη σίγουρη κρίση που θα προκαλέσει το αδιέξοδο αυτό. Αλλιώς είναι αδιαμφισβήτητο ότι η κρίση θα περάσει από όλες τις επίπονες φάσεις για να ολοκληρώσει τον κύκλο της. Ακριβώς όπως και η κρίση που εμφανίζεται απροειδοποίητα. Όπως η κρίση Covid για παράδειγμα. Θα αναπτύξει δυναμική, ίσως και να κλιμακωθεί. Τότε οφείλεις να κάνεις δυο πράγματα ταυτόχρονα: Να αντιδράσεις άμεσα με μέτρα ανάσχεσης και να εφαρμόσεις σχέδιο για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης. Το πόσο αποτελεσματικό είναι το σχέδιο θα φανεί, όταν η κατάσταση ομαλοποιηθεί. Το πόσο αποτελεσματικά είναι τα εργαλεία εφαρμογής του σχεδίου θα φανεί από τη διάρκεια της κάθε φάσης.

Ο στόχος όμως ενός σχεδίου δεν είναι μόνο η αντιμετώπιση των επιπτώσεων. Είναι και η αξιοποίηση της θετικής πλευράς της κρίσης, ώστε να εξασφαλιστεί μια καλύτερη προοπτική. Θα έχετε σίγουρα ακούσει ότι το κινέζικο ιδεόγραμμα για τη λέξη κρίση αποτελείται από τα συνθετικά «κίνδυνος» και «σημείο καμπής». Το σημείο καμπής είναι αυτό που προσφέρει ευκαιρίες και δυνατότητες σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, ώστε να πετύχουμε το επιδιωκόμενο, την καλύτερη προοπτική. Είναι δηλαδή η συγκυρία. Αν δεν την εκμεταλλευτούμε μπορεί να χαθεί.

Ας τα δούμε αυτά στο πλαίσιο της απεξάρτησης από τον άνθρακα. Ως ανάγκη, γεννήθηκε από δυο απειλές που η παγκόσμια κοινότητα δεν αντελήφθη εγκαίρως: Πρώτον, την καταλυτική και αμετάκλητη επίπτωσή του στο κλίμα και δεύτερον, τις επιπτώσεις του στη γεωπολιτική σταθερότητα. Η ανάγκη αυτή έφερε στο επίκεντρο τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ο καθένας όμως την επιδιώκει διαφορετικά, όσο δεν αποφασίζεται σε παγκόσμιο επίπεδο μια κοινή γραμμή.

Η ΕΕ την επεδίωξε αρχικά μέσα από την δημιουργία ανταγωνιστικών ενεργειακών αγορών. Για τον λόγο αυτόν, ήδη από το 1987 με την λεγόμενη «Ενιαία Πράξη», αποφάσισε να άρει, μεταξύ των κρατών, τα οικονομικά και τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο κάθε αγαθού, συμπεριλαμβανομένης και της ενέργειας. Και θέσπισε την 1^η δέσμη Οδηγιών για την τιμολόγηση του άνθρακα, την προώθηση των ΑΠΕ και της εξοικονόμησης ενέργειας.

Η νέα πραγματικότητα που δημιουργήθηκε σήμανε την αρχή του τέλους όχι μόνο της καθετοποιημένης ΔΕΗ αλλά και του λιγνίτη. Οι αρνητές της πραγματικότητας αυτής εμπόδισαν τη ΔΕΗ να προσαρμοστεί έγκαιρα και κατάλληλα και τη χώρα να προετοιμαστεί για την επόμενη μέρα. Έτσι, παρακολουθούσαμε άπραγοι τη συρρίκνωση της παραγωγής Σε καμία περίπτωση δεν πρόκειται για πρόδρομο σύμπτωμα.

Σχεδόν 20 χρόνια μετά, το 2015, ο ΟΗΕ με την Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη έδειξε τον δρόμο προς τη διέξοδο σε παγκόσμιο επίπεδο. Και φτάσαμε στο 2019, όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία». Τον ευρωπαϊκό δρόμο προς τη διέξοδο. Μέσα από τον βαθύ μετασχηματισμό της οικονομίας, με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η Συμφωνία αναγνώρισε την ανάγκη για οικονομική αποδοτικότητα και κοινωνική δικαιοσύνη της μετάβασης και παρουσίασε έναν αρχικό χάρτη πορείας πολιτικών και μέτρων. Στις αρχές του 2020, η Επιτροπή παρουσίασε το σχέδιο «Βιώσιμη Ευρώπη» και τον Μηχανισμό Δίκαιης Μετάβασης, προκειμένου η μετάβαση να πραγματοποιηθεί με τρόπο δίκαιο. Τον Δεκέμβριο του 2020, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε νέο πιο φιλόδοξο στόχο για το κλίμα. Ο δρόμος μονοδρομήθηκε.

Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ).

Πρόκειται για ένα ευρύτερο στρατηγικό σχέδιο για την αναδιάρθρωση του παραγωγικού προτύπου των περιοχών Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΔΑΜ). Η Δυτική Μακεδονία, μετατρέπεται σε καινοτόμο κέντρο παραγωγής και έρευνας καθαρής ενέργειας με διαφοροποιημένο οικονομικό μοντέλο. Η Μεγαλόπολη, εκσυγχρονίζει το ενεργειακό και βιομηχανικό της προφίλ, με στροφή στην καθαρή παραγωγή και με επανεκκίνηση της βαριάς βιομηχανίας στην περιοχή.

Τεράστιες εκτάσεις γης στα εξορυκτικά πεδία θα απελευθερωθούν. Θα πρέπει να απορρυπανθούν. Να αποκατασταθούν. Να αποδοθούν σε νέες χρήσεις. Δηλαδή να οργανωθούν και να υποδεχθούν νέες οικονομικές δραστηριότητες με κίνητρα. Η αποκατάσταση και η αναπροσαρμογή της χρήσης των εδαφών συνιστούν την επιτομή της διαδικασίας απολιγνιτοποίησης. Τα κίνητρα θα ενεργοποιήσουν επενδυτικά σχέδια, τα οποία με τη σειρά τους θα επιτρέψουν την κινητοποίηση πρόσθετων χρηματοδοτικών πόρων. Αυτά είναι τα δυσκολότερα μέρη του εγχειρήματος.

Για να τα πετύχουμε ενεργοποιήσαμε όλες τις διαδικασίες: Οργανωτική, τεχνική και επιστημονική υποστήριξη. Ρυθμίσεις θεσμικού και νομοθετικού χαρακτήρα. Μηχανισμούς εφαρμογής και εργαλεία ενίσχυσης. Ταυτόχρονα προωθήσαμε λύσεις σε άμεσα ζητήματα, όπως η εξασφάλιση επάρκειας ισχύος για τη λειτουργία των τηλεθερμάνσεων κ.λπ. Παράλληλα δώσαμε έμφαση στις υποδομές, οι οποίες θα αναμορφώσουν τις επηρεαζόμενες περιοχές, όπως η ολοκλήρωση των οδικών διασυνδέσεων (π.χ. αυτοκινητόδρομος Ε65), η εισαγωγή φυσικού αερίου κ.λπ.

Υπολογίσαμε και τις θέσεις εργασίας, με κύρια πηγή δεδομένων το υπαρκτό επενδυτικό ενδιαφέρον μέσω των διαθέσιμων επιχειρηματικών σχεδίων. Λάβαμε υπόψη και τους συντελεστές απασχόλησης ανά οικονομικό κλάδο. Όλες οι υποθέσεις ελέγχθηκαν ποιοτικά με τεχνικά γραφεία και εταιρίες που δραστηριοποιούνται ενεργά στους αντίστοιχους οικονομικούς κλάδους.

Με τη σταδιακή ολοκλήρωση της κατασκευής των επενδύσεων, προβλέπεται να μετασχηματιστεί η ζήτηση των επαγγελματικών δεξιοτήτων. Η ύπαρξη ανθρώπινου δυναμικού καταρτισμένου στις νέες απαιτούμενες δεξιότητες θα αποτελέσει βασικό παράγοντα επιτυχίας της δίκαιης μετάβασης και καταλύτη για την προσέλκυση επιπλέον εμβληματικών και περιφερειακών επενδύσεων. Αυτή ακριβώς η παρουσία μεγάλου αριθμού ανθρώπινου δυναμικού με τις τεχνικές αυτές δεξιότητες αποτελεί σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Το σχέδιο πρέπει να φέρει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Οι περιοχές ΔΑΜ διαθέτουν το πλεονέκτημα της υποδομής του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας αλλά έχουν σχετικά χαμηλή επίδοση σε ΑΠΕ. Υπάρχει λοιπόν χώρος. Αλλά θέλει προσοχή. Η εγκατάσταση φωτοβολταϊκών σε μεγάλη κλίμακα είναι εφικτή οικονομικά, αλλά ο πολλαπλασιαστής απασχόλησης είναι μικρός. Ένας κόμβος αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας μπορεί μεν να παρουσιάζει οικονομικό ενδιαφέρον, αλλά αυτό έχει σημασία μόνο μακροπρόθεσμα, ενώ ο πολλαπλασιαστής δραστηριοτήτων δεν είναι σπουδαίος. Η βιομάζα μπορεί να εξασφαλίσει αδιάλειπτη λειτουργία σε μια μεγάλη μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας αλλά, για να είναι φθηνή, πρέπει να επιτευχθεί βιομηχανική κλίμακα. Ταυτόχρονα, είναι ιδανική πρώτη ύλη για την παραγωγή βιοκαυσίμων προηγμένης γενιάς. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα είναι πολύ υψηλά.

Μετά την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης του σχεδιασμού (ΣΔΑΜ), προχωράμε σήμερα στην εξειδίκευση του συγχρηματοδοτούμενου από την ΕΕ σκέλους. Με πιο τεχνοκρατικά κείμενα που θα υποβληθούν προς έγκριση στην ΕΕ στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ. Αναφέρομαι στο νέο Πρόγραμμα ΔΑΜ, το οποίο έχει ως βάση αναφοράς τα Εδαφικά Σχέδια στα οποία εξειδικεύεται το ΣΔΑΜ. Τα δυο Εδαφικά (Δυτικής Μακεδονίας και Μεγαλόπολης) είναι σε διαβούλευση και το τρίτο, των Νήσων, υπό εκπόνηση.

Να σημειώσω εδώ ότι, στις 27 Δεκεμβρίου 2020, διευρύνθηκε η σύνθεση της Κυβερνητικής και της Συντονιστικής Επιτροπής και μετονομάστηκαν σε «Κυβερνητική και Συντονιστική Επιτροπή για τη Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση των Περιφερειών Δυτικής Μακεδονίας, Κρήτης, Βορείου Αιγαίου και Νοτίου Αιγαίου, καθώς και του Δήμου Μεγαλόπολης προς μια κλιματικά ουδέτερη και κυκλική οικονομία».

Επισημαίνω τα τρία επίπεδα συμμετοχής των εμπλεκόμενων βάσει του Governance of Transitions toolkit (εργαλειοθήκη για τη Διακυβέρνηση των Μεταβάσεων) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: (α) Ενημέρωση (information), δηλαδή μονόδρομη ροή πληροφοριών προς τα ενδιαφερόμενα μέρη, (β) Συμβουλευτική (consultation), δηλαδή αμφίδρομη πληροφόρηση κατά την οποία οι εμπλεκόμενοι μπορούν να εκφράσουν άποψη και να προτείνουν κατευθύνσεις, ωστόσο δεν είναι δεσμευτικό να ληφθούν υπόψη οι προτάσεις, καθώς δύναται να παρουσιάζουν σύγκριση συμφερόντων ή να μην ανταποκρίνονται σε όρους σχετικών κανονισμών και (γ) Συνεργασία (cooperation), όπου τα ενδιαφερόμενα μέρη έχουν τη δυνατότητα να ελέγξουν τα τελικά σχέδια, εισάγοντας περιοριστικές κατευθύνσεις που να οδηγούν όμως σε κάποια μορφή κοινή λήψη αποφάσεων.

Και εδώ είναι το πιο δύσκολο. Το δίκαιο είναι για άλλους διαφορετικό. Αλλιώς το βλέπει ο καθένας. Πολλοί δε, παρά τα όσα έχουν γίνει μέχρι σήμερα, εξακολουθούν να είναι καχύποπτοι. Πιστεύουν ότι θα είναι «οι μεγάλοι χαμένοι» της μετάβασης. Έτσι δεν μπορούν να δουν τη μετάβαση ως ευκαιρία. «Καμιά δίκαιη μετάβαση δεν υπάρχει για τους χιλιάδες

ανέργους της περιοχής» έλεγε το συντονιστικό εργατικών σωματείων στις 13/3 σε αυτοκινητοπομπή διαμαρτυρίας. Ένα όμως είναι σίγουρο. Ανάπτυξη μιας περιοχής, εφόσον αυτή εξαρτάται σχεδόν καθολικά από έναν και μόνον οικονομικό κλάδο, δε νοείται ούτως ή άλλως. Ιδίως, όταν η ανταγωνιστικότητα του κλάδου αυτού φθίνει σταθερά και ταχύτατα. Και σίγουρα δεν είναι δίκαια.

Πολλοί μας προτρέπουν να δούμε τις άλλες χώρες. Τις είδαμε. Τις μελετήσαμε. Ορισμένες από αυτές ξεκινούν από πλεονεκτικότερη θέση. Έχουν τεχνολογία, παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα. Αφομοιώνουν καλύτερα τις μεταρρυθμίσεις. Έχουν και μικρότερη εξάρτηση από τον άνθρακα. Συνεπώς επηρεάζονται λιγότερο κατά τη διαδικασία μετάβασης. Δε χάνουν την κοινωνική και την οικονομική τους ισορροπία.

Στόχος μας λοιπόν θα πρέπει να είναι ένας: Η από κοινού συνεννόηση και εκμετάλλευση της συγκυρίας, με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποφευχθούν παντός είδους εντάσεις, εξάρσεις και εκρήξεις. Να απαλειφθούν φοβίες, σύνδρομα και εσωστρέφεια. Και με συντονισμό, συνεννόηση και συνεργασία, να δοθεί η καλύτερη δυνατή απάντηση στις αγωνίες της κοινωνίας.